Prof. Dr. B. Matušenko.

Populační politika a sociální pojištění.

Populační politika jakožto zvláštní odvětví vědeckého bádaní rozvinula se teprve v novější době. Její prvky však sahají do prvních počátků lidské kultury, a jistě praktické uskutečňování jednotlivých požadavků populačních v životě předcházelo různým teoriím. Prvky populační politiky nacházíme již v zákonodárství starých národů orientálních, zvláště v jejich náboženských předpisech; nemalou pozornost věnují těmto otázkám i zákonodárství antická a přední myslitelé antické doby. Během středověku zájem o tyto otázky klesá, ale čas od času jednotliví badatelé zase se obracejí ku populačním problémům. Lze podotknouti, že na př. z českých myslitelů na začátku novější doby Amos Komenský projevoval velký zájem o populační otázky a považoval početnost národa za první podmínku jeho blahobytu. Skvělý vývoj filosofie a věd sociálních během XVIII. století projevil se i v čilejším zájmu o populační problémy se strany celé řady badatelů. Vzniká o těchto věcech veliká literatura; mezi jednotlivými autory stačí poukázati na jména Montesquieu, Quesnay, Mirabeau, Franklin, Turgot, Adam Smith — oba poslední bezprostřední předchůdci Malthusovi — a konečně Malthus. Od doby prací Malthusových vidíme nekonečnou řadu prací populacionistických a tvoří se celé školy malthusianské a kontramalthusianské, jež dále se vyvíjejí v neomalthusianism a jeho protivníky.

Od samého počátku populační politiky zájem badatelů byl obrácen skoro výhradně pouze ke k v a n t i t a t i v n í stránce děje lidského rozmnožování. Je to jistě pochopitelné, neboť počet obyvatelstva jest předpokladem společenského života vůbec a bez zajištění tohoto počtu nemůže se prováděti žádná stabilisovaná sociální a ekonomická politika. Nepodléhá pochybnosti, že po stránce čistě hospodářské má velký význam počet obyvatelstva. To se často projevuje všeobecně v heslech, na př. ve formuli Lassalleově: »Vermehrte Bevölkerung — vermehrte Reichtumsquelle« a j. Vývoj sociologie, sociální hygieny a eugeniky a j. disciplin však čím dále tím více vynucuje uznání vedle kvantity také k v a l i t y obyvatelstva. Jen pomalu a s velkou námahou začal si raziti cestu na první pohled tak pochopitelný názor, že velkou důležitost má nejenom počet populace, nýbrž i její složení z individuí a skupin s těmi či oněmi fysickými a psychickými vlastnostmi. Význam kvantity se tím nikterak nezmenšuje, neboť kvalita sama je také odvislá od kvantity, a možnost účinného výběru, ať už biologického či sociálního, je větší při větším počtu individuí určité populace. Stačí poukázati na to, že jistě každému národu záleží na tom, aby měl co možno největší počet lidí nadprůměrně talentovaných, a dokonce geniálních. Ačkoliv tito se nerodí »na objednávku«, jest pravděpodobnost jejich objevení tím větší, čím větší je početnost národa (na př. podle výpočtů americké statistiky připadá jedna geniální vloha na 6,000.000 individuí, nadprůměrný talent připadá na 6.000). Je-li význam kvantity nesporný pro národy vůbec, tím větší bude jeho úloha pro národy menší.

Střediskem pozornosti současné populační politiky je otázka k l e s á n í p o r o d n o s t i. Tento zjev dá se pozorovati skoro u všech kulturních národů. Problém tento zase zdůrazňuje význam kvantity, nesmí se však při tom zapomínati

ani na kvalitativní následky. Zmenšení porodnosti u různých národů je současně charakterisováno tím, že relativně více klesá porodnost sociálně vyšších vrstev, mezi kterými, jak se můžeme domnívati, nachází se relativně větší počet individuí s dobrými vlastnostmi. Proto populační politika, probírajíc otázku klesání porodnosti, musí dbáti obou hledisek, kvantity i kvality.

Obrátíme-li se k datům mezinárodní statistiky, uvidíme, i když klesání porodnosti dá se pozorovati u všech civilisovaných národů, že přece tempo tohoto klesání a jeho rozsah nejsou stejné. Tím se přirozeně také mění početné vztahy jednotlivých národů navzájem. Srovnáme-li na př. počet tří sousedních národů: Anglie, Francie a Německa na začátku a na konci XIX. století, a pak ke konci první čtvrtiny XX. století, zjistíme ohromné změny jejich vzájemného počtu, které jistě nezůstávají bez značného vlivu i na jejich vzájemné postavení.

	1800	1900	1925	% přírůstku
Anglie	9 mil.	31 mil.	45 mil.	500
Francie	27 mil.	38 mil.	39 mil.	42
Německo	23 mil.	53 mil.	62 mil.	280

Klesání porodnosti počalo se vysloveně objevovati nejdříve ve Francii. Tak začátkem XIX. stol. ve Francii připadalo 33.0 porodů na 1000 obyvatelů, v roce 1900 bylo jich 22 na 1000 obyvatelů. Za tuto dobu úmrtnost klesla s 29‰ na 21.5, t. j. úmrtnost klesla o 26%, kdežto porodnost o 33%.

V jiných zemích klesání porodnosti začalo se vysloveně projevovati hlavně v poslední čtvrtině XIX. stol. a dále v 1. čtvrtině stol. XX. Tak na př. v Německu porodnost byla v r. 1875 42.3‰, v r. 1880 39.1 a dále pak postupně klesala ještě níže, takže r. 1924 rovná se již 20.04‰. Tedy během 50 let porodnost klesla o 51%, úmrtnost současně klesla o 53% (s 29.3 na 13.6‰).

Československo zaujímá v tomto ohledu přibližně prostřední místo mezi jinými zeměmi. Tendence klesání porodnosti v Československu projevuje však velmi rychlé tempo (viz tabulku na str. 326). V celé republice během posledních 25 roků klesla porodnost se 36.2 na 25.1, kdežto jednotlivé země západní projevují ještě větší klesání. Na př. v Čechách klesla porodnost se 34.0 v roce 1901 na 20.7 v roce 1925. To by znamenalo, že porodnost v Čechách klesla během 25 let právě tak jako ve Francii během jednoho století. Vidíme vůbec, že průmyslově více vyvinuté a kulturnější části Československa (Čechy, Morava a Slezsko) vykazují porodnost značně nižší, a méně kulturní agrární části východní (Slovensko, Podkarpatská Rus) vyšší, než je průměr.

Srovnáme-li koefficient přírůstku československého s ročním přírůstkem jiných slovanských národů, vidíme, že Československo stává se skutečně »slovanskou Francií«. Na př. v roce 1924 vykazuje přírůstek: Ukrajina 24.4, Rusko 19.8, Bulharsko 19.0, Polsko 15.5, Československo 10.5. Západní země ČSR. vykazují přírůstek ještě menší, a to na př. Čechy jen 7.0.

Toto klesání porodnosti v ČSR., zvláště v západních jejích částech, projevovalo se již před válkou. Válka, jako všude, způsobila specifické změny a zesílila tento děj, avšak i poválečný vývoj jasně ukazuje na další tendenci k poklesu. Pohyb obyvatelstva v jednotlivých zemích republiky jeví se takto:

		Narozených		Zemřelých		Přírůstek	
	1901	34·0		23·3		10·7	
Čechy			— 39·1%		— 39·0%		— 39·0%
	1925	20·7		14·2		6·5	
	1901	35·6		24·4		11·2	
Morava			— 34·2%		— 41·0%		— 18·0%
	1925	23·4		14·2		9·2	
	1901	41·1		25·1		16·0	
Slezsko			— 35·7%		— 46·0%		— 25·6%
	1925	26·4		13·5		11·9	
	1901	39·1		26·1		13·0	
Slovensko			— 17·2%		— 30·0%		+ 13·0%
	1925	32·4		17·7		14·7	
	1901	44·6		27·5		17·0	
Podk. Rus			— 6·7%		— 28·0%		+ 28·0%
	1925	41·6		19·7		21·9	

Srovnáme-li tato data, vidíme, že na př. v Čechách, nehledě ke zmenšení úmrtnosti, ve stejné, dokonce o něco vyšší míře, klesala porodnost, a následkem toho přírůstek klesl o 39%. Na Moravě při větším klesání úmrtnosti a menším klesání porodnosti přírůstek klesl o menší %, a to o 18.0. Naopak na Slovensku a v Podkarpatské Rusi zmenšení porodnosti poměrně bylo nevelké, zatím co zmenšení úmrtnosti bylo značné, a následkem toho přírůstek vzrostl o 13, resp. o 28 procent.

Jest však zřejmo, že zmenšení úmrtnosti má své přirozené meze, kdežto klesání porodnosti takových přirozených mezí míti nemůže. Vidíme, že úmrtnost v Čechách, na Moravě a ve Slezsku je již nyní velmi nízká, o málo vyšší než minimální evropské normy. Další její snížení může býti velmi nepatrné, ale zmenšení porodnosti při tendenci, kterou vykazuje, může dosti záhy vésti k takovým číslicím, které již nebudou s to hraditi ztráty úmrtnosti.

Nemáme, bohužel, k disposici dat československé statistiky o relativním rozmnožování jednotlivých vrstev obyvatelstva: rolníků, dělníků, lidí v povoláních intelektuálních, průmyslových atd. (Sbírání těchto dat jest nejbližším úkolem Čsl. ústavu pro národní eugeniku.) Avšak podle analogie s daty jiných zemí můžeme připustiti, že i v Československu klesání porodnosti týká se v poměrně vyšším stupni zvláště kulturnějších skupin obyvatelstva. Tímto způsobem hrozí nebezpečí nejenom po stránce kvantitativní, nýbrž také kvalitativní, a proto klesání porodnosti zasluhuje zvýšené pozornosti.

Jaké jsou příčiny tohoto všeobecného zjevu klesání porodnosti a jaké stanovisko musíme k němu zaujmouti? Nemohu zde zacházeti do důkladnějšího rozboru těchto otázek v celku; chtěl bych jen poukázati krátce na jejich hlavní momenty.

Víme, že neexistuje žádný zvláštní pud rozmnožovací, že narození potomstva jest jen konsekvencí, sice ne nezbytnou, ale možnou, ukojení pudu pohlavního. S postupem kultury člověk se naučil oddělovati rozkoš z ukojení pohlavního pudu od jeho důsledků, oddělovati »Genuss« od »Notdurft«, jak tomu

říkají Němci. Popudy ku plození potomstva ztrácejí svůj ráz čistě fysiologicky a nabývají rázu sociálního. Vůle rodičů míti děti stává se rozhodujícím momentem, který podléhá řadě sociálních vlivů. Vidíme, že u národů kulturnějších tato vůle jest oslabena, a příčiny jejího oslabení snaží se vysvětliti různé teorie. Známe teorie sociálního blahobytu, vzestupu, pokroku, vzdělanosti, racionalistickou teorii Wolffovu a j. Společným v těchto teoriích jest, že větší kulturní vývoj vyvolává na jedné straně cit větší zodpovědnosti za děti a obavu, že při velkém počtu dětí není možno zajistiti jim potřebnou výchovu a vzdělání; na druhé straně s přechodem od naturálního hospodářství ke kapitalistickému zmenšuje se možnost hospodářského využití dětí; naopak děti, zvláště ve větším počtu, stávají se překážkou sociálního vzestupu. V tomto komplexu příčin, omezujících počet dětí, hraje čím dále tím větší úlohu stoupající osamostatnění ženy a její větší životní požadavky. Nesmíme zapomenouti také na postupnou urbanisaci a vzrůst ohromné bytové nouze právě v poslední, poválečné době, zvláště ve městech. Ačkoliv klesán porodnosti přestává býti zjevem jenom velkoměstským, přece bytová nouze, zvláště v ČSR., jistě hraje nepoměrně důležitou úlohu. Neboť, bohužel, měl pravdu zemřelý předseda Sociálního ústavu, prof. Jos. Gruber, když psal, že »jsme se v kultuře bytové opozdili za všemi ostatními národy západní a střední Evropy«.

Následkem těchto různých příčin rozvíjí se v širokém měřítku umělé zabraňování plození a přerušování těhotenství. K tomuto omezení počtu dětí přispívá současný vývoj techniky různých t. zv. preventivních prostředků. Čím dále, tím více se šíří systém jednoho nebo dvou dětí. Jak je viděti třeba z dat československé statistiky, počet sňatků neklesá, dokonce vykazuje v poslední době určitý vzrůst. Po jiné stránce zase značná část obyvatelstva, a to zrovna vyšší sociální vrstvy, uzavírá sňatky ve věku pokročilém, nebo dokonce zůstává ve svobodném stavu po celý život. Názory těch, kdož se domnívají, že zde jde o nějakou biologickou degeneraci současné společnosti, že vyšší stupeň kultury vede ku biologickému zeslabení schopnosti plození, resp. početi, nejsou správny; anebo jsou správny jen potud, pokud se vztahují na lidi, kteří se stávají obětí pohlavních chorob. Toto procento je ovšem také dosti značné, neboť víme, že z 10% sterilních manželství, která průměrně pozorujeme u všech kulturních národů, nejméně polovina se stává sterilními následkem samotné gonorhoey.

Co se týká otázky, jaké stanovisko máme zaujmouti k tomuto všeobecnému zjevu současné kultury, kterým je klesání porodnosti, musíme podotknouti, že lze rozlišovati dva typy lidského rozmnožování: t. zv. primitivní nebo naivní typ, a typ dokonalejší, racionalisovaný. Zrovna v Československu můžeme pozorovati tyto dva typy: primitivní v částech východních a racionalisovaný v částech západních. Primitivní typ je charakterisován vysokou porodností, ale současně také vysokou úmrtností. Následkem toho ohromný počet narozených umírá v raném věku a tím se nezvětšuje přírůstek obyvatelstva, nýbrž jen plochy hřbitovů. S hlediska populačního zajištění přírůstku obyvatelstva takovým primitivním typem rozmnožování znamená neekonomické utrácení biologických sil národa, zejména pro ženy v pohlavně aktivním věku znamená to skoro permanentní stav těhotenství, porodu a kojení. Hospodářsky řečeno, je to ekonomie **měny obyvatelstva s příliš** velikými náklady. Racionalisovaný typ roz-

množování představuje ve srovnání s primitivním zřejmý pokrok: menší porodnost a menší úmrtnost při zajištění určitého přírůstku. Viděli jsme však, že je nutno při tom dbáti toho, aby omezení porodnosti nekleslo na úroveň úmrtnosti nebo dokonce pod ni. Musíme litovati ne tak pouhého faktu zmenšení porodnosti, nýbrž jeho nemírnosti. Zmenšení počtu porodů individuálně u jednotlivých žen můžeme považovati za skutečný pokrok a osvobození ženy od otroctví stavu »porodního stroje«. Populační politika však musí míti na zřeteli kvantitativní a kvalitativní škody, které může způsobiti zmenšení přírůstku obyvatelstva sociálně a aktivně proti těmto škodám zakročovati. Musíme počítati s tím, že i další vývoj současné kapitalistické společnosti ve společnost socialistickou neodstraní problému postupného klesání porodnosti. Ačkoliv nemůžeme, bohužel, říci, že širší socialistická veřejnost má vždy náležité pochopení pro tyto otázky, přece přední teoretikové socialismu, jako na př. Karl Kautsky, počítají s nebezpečím zmenšení počtu obyvatelstva, které může nastati i v socialistické společnosti. Kautsky však se domnívá, že se tomuto nebezpečí dá čeliti jedině vzrůstem mravního cítění a mravních názorů. A skutečně již nynější vývoj rozmnožovacího děje, čím dále tím větší úloha, která při tom připadá vůli, resp. nevůli rodičů míti děti, poskytuje nám možnost bráti ohled na všecka vážná hlediska hospodářského a hygienického rázu a účinně působiti k zesílení vůle míti děti. Jako předpoklad k aktivnímu zasahování do těchto dějů však musí býti uznáno, že »plození není soukromou věcí rodičů, nýbrž národní povinností a nutností« jak to zdůrazňoval J. Gruber.

Zajištění přírůstku obyvatelstva může se díti na jedné straně cestou co největšího snížení úmrtnosti, na druhé pak zvýšením porodnosti. Ke splnění prvního požadavku, zmenšení úmrtnosti, přispívá v kulturních zemích široce rozvětvený systém boje proti úmrtnosti, který se uskutečňuje jak hospodářskou a sociální politikou, tak i všemi opatřeními mediciny a hygieny, a povznesením kulturní úrovně obyvatelstva. V tomto systému opatření proti úmrtnosti v zemích, kde je zavedeno sociální pojištění, hraje toto velmi důležitou úlohu. Sociální pojištění neomezuje se na léčení nemocného člověka, nebo na zajištění jeho živobytí, pro případ invalidity následkem úrazu, nemoci nebo stáří, nýbrž snaží se udržeti lidi při zdraví. Vyvíjí se široká činnost preventivní, směřující k vytvoření co možno nejlepších hygienických podmínek života, které by zajišťovaly maximální možnost zdraví lidu a tím i jeho větší práceschopnost. V tomto ohledu má zvláštní zásluhy pojištění mateřství a stanovení premií za kojení. Ačkoliv výsledky této široké činnosti orgánů sociálního pojištění těžko se dají vyloučiti z celého systému boje proti úmrtnosti, přece je možno jeho významnou úlohu ilustrovati na př. následujícími daty o výsledcích sociálního pojištění v Německu, tedy v zemi, která cestu sociálního pojištění první nastoupila. Plicní sanatoria a ústavy pro péči o tuberkulosní vyvinuly se tam skoro výhradně iniciativou a prostředky pojištění invalidního. Během dvaceti let (1890—1910) různé ústavy sociálního pojištění vydaly asi 500,000.000 marek ve formě nízkozúrokovaných půjček, sahajících do dvou třetin obnosu, potřebného v daném případě na nejrozmanitější ústavy a zařízení, která slouží nebo přispívají ke vzrůstu hygieny lidové. Podobné obnosy se vydávají na stavbu bytů, meliorační práce, povznesení zemědělství, stavbu nemocnic

a sanatorií, vodovodů, kanalisace, lázní, na podporu lidové osvety atd. Velké zásluhy sociálního pojištění v tomto směru dávají právo jednomu z předních německých sociálních lékařů, Ewaldovi, aby se vyjadřoval takto: »Za německou národní sílu jest mnoho děkovati dělnickému pojištění, neboť sociální pojištění zachránilo život nesčetným lidem, zachránilo je před nemocí a zmrzačením, zachovalo nebo vrátilo jim znovu jejich pracovní schopnost, ochránilo je před neštěstím a bídou. Uvedlo do chodu ochranu před nemocí, podnítilo lidstvo ve velkém rozsahu k boji proti tuberkulose a jiným lidovým nemocem, a přivedlo je ku přesvědčení, že zde jde o vyléčitelné choroby. V jednom odvětví svého pojištění zajistilo péči také dorůstajícímu pokolení a bude svou činnost nyní rozšiřovati i v jiných směrech.«

Sociální pojištění nesmí však zapomínati, že pro ně pojištěnci mají význam nejenom jako osoby, nýbrž i jako otcové a matky rodin. Proto sociálnímu pojištění musí patřiti také významná úloha i v druhé části opatření, směřujících k zajištění dostatečného počtu porodů, a to pokud možno nejlepších potomků. Při současném stavu naší kultury a stanovisku ženy nemusíme, jak to bylo již uvedeno shora, se snažiti dosáhnouti neobyčejně vysoké číslice porodnosti; musíme prováděti populační politiku právě s »nejmenšími náklady«. Chceme-li však, aby u rodičů byla dostatečná vůle míti děti, nepostačí k tomu pouhá propaganda, nýbrž jest nutno dbáti také o odstranění různých sociálních překážek rozmnožování. Sem spadají: různé zákroky hospodářské politiky, zvláště politika bytová, dále politika finanční a daňová a náležitá politika sociální a sociální pojištění. Aby byl zajištěn stav obyvatelstva a nadto minimální přírůstek, jest zapotřebí podle výpočtů populačních politiků a eugeniků průměrně 3—3.5 dětí na jednu rodinu. »Zweikindersystem«, v případě, že by byl obecně rozšířen, musí nezbytně vésti ke zmenšení počtu obyvatelstva.

Není divu, že v poslední době první zemí, která se důkladně začala zajímati o různé prostředky ke zvýšení porodnosti, byla právě Francie. Setkáváme se zde s prvními zákonodárnými snahami o podporu rodin s mnoha dětmi již koncem XVIII. století, a sice r. 1790 byl vydán zákon, který poskytoval rodičům více než tří dětí daňové úlevy a určité přídavky. Tento zákon však nedošel širšího uplatnění. V době druhého císařství v celé Francii rozkvetla široce propaganda malthusianismu, takže na př. v r. 1852 městská rada versailleská stanovila premie za »umírněnost«. Ztráty prusko-francouzské války opět obrátily pozornost na tuto otázku a ve veřejném mínění zmnožil se počet hlasů, volajících po nutnosti zvláštních zákroků pro zvětšení počtu obyvatelstva Francie.

Avšak k zákonodárné realisaci těchto snah došlo teprve roku 1913, kdy v den národního svátku 14. července byl slavnostně prohlášen zákon o podporách pro rodiny s mnoha dětmi. Od té doby skoro každý rok přináší nová opatření v tomto směru. Všecky zákonodárné výhody pro mnohodětné ve Francii mohou býti rozděleny na čtyři skupiny: 1. Bezprostřední peněžitá výpomoc se strany státu mnohodětným rodinám. (Sem spadají kromě zákona ze 14. července r. 1913 zákony o ochraně a pomoci těhotným i dětem, premie za porod a za kojení.) — 2. Daňové úlevy. — 3. Různé jiné formy úlev a výhod, jako stanovení mzdy a renty podle počtu dětí, přiznání výhod v záležitostech ubytovacích, sní-

ženky pro mnohodětné na železnicích a jiných dopravních prostředcích, sníženky v lázních, museích atd. — 4. Tak zvané etické prostředky (zvláštní vyznamenání, medaile a pod.).

Nejdůležitějším ze všech těchto prostředků jsou příspěvky na děti (tak zv. allocutions familiales), podle zákona ze 14. července 1913. Tento příspěvek podle zákona z r. 1921 (t. zv. zákon Delachénal) stanoven na 360 fr., a to od třetího dítěte na každé další. Tyto zákony o příspěvcích se rozšiřují na základě zvláštních smluv pro imigranty italské, polské, belgické a luxemburské. Ohled na početnost rodiny při stanovení mzdy je ve Francii ve velkých podnicích a při železnicích všeobecně zaveden. Za tím účelem jsou zřízeny zvláštní vyrovnávací pokladny, do nichž přispívají jednotliví zaměstnavatelé. Na kongresu v Rouenu r. 1924 bylo zastoupeno celkem 176 takových pokladen, které opatřovaly 11.200 podniků a 1,200.000 dělníků. Třeba podotknouti, že v jiných zemích, na př. v Anglii a také v Československu tento systém vyplácení mzdy setkává se s odporem nejenom zaměstnavatelů, nýbrž také samotných zaměstnanců. Zvláště při velké nezaměstnanosti, která je charakteristickým zjevem současné doby v mnohých státech, naráží provádění takového systému na velké obtíže.

Regulovati odměnu za práci je snadnější tam, kde tato odměna skoro nezávisí na kolísání trhu práce (poptávky a nabídky), podnikatelského zisku a jiných obdobných hospodářských momentů, totiž při vyměření platu státním a veřejným zaměstnancům, které se může díti podle vůle několika ústředních instancí. Proto je snadnější vziti zřetel na počet dětí při stanovení tohoto platu. To se skutečně děje skoro ve všech státech, jen s určitými odchylkami v provádění. V některých státech (Belgie, Švýcarsko) platí příspěvky na děti stejně pro všecky děti, mnoho zemí (Polsko, Holandsko, Dánsko, Švédsko) platí přídavky procentně vyměřené anebo odstupňované podle platu otce rodiny, jiné zase dávají prvním dvěma dětem menší a dalším větší příspěvky (Norsko), některé považují příspěvek za potřebný jen do šestého dítěte (Československo), jiné jen do pátého (Finsko) atd. Mnoho pozornosti věnuje se vypracování co možno nejsprávnějšího systému vyměření platu v Německu a Jugoslavii. Jest vypracována celá řada návrhů, které postupně docházejí uskutečnění. Tak na příklad v Německu získává si mnoho přívrženců návrh Thiedeův, který za základ svého systému béře toto schéma:

Základní jednotka — rodina se 2 dětmi.

I	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
svobodná	svobodný	manželství bez dětí	manželství s 1 dítětem	manželství s 2 dětmi	manželství s 3 dětmi	manželství se 4 dětmi
$^{8}/_{15}$	$^{9}/_{15}$	$^{10}/_{15}$	$^{13}/_{15}$	$^{15}/_{15}$	$^{17}/_{15}$	$^{20}/_{15}$

Základnou všech těchto systémů musí býti, aby výhody pro mnohodětné nezvětšovaly výdajů státní pokladny, a aby se týkaly jenom poměrného vyměření platu mezi svobodnými, ženatými bezdětnými, ženatými s malým počtem dětí a mnohodětnými. Samo sebou při tom musí zůstati v platnosti všecky jiné ohledy, podle kterých se všeobecně stanoví plat, t. j. práceschopnost, vzdělání, doba služební atd. Vidíme, bohužel, že poslední požitkový zákon ČSR. z 24. června 1926 mnohodětnosti věnuje poměrně malou pozornost, a i ta míra pozornosti, která je zde tomuto problému věnována, jest svou formou neuspoko-

Přehled přirozené měny obyvatelstva

Rok	Čechy				Morava				Slezsko			
	Na 1000 obyvatelů připadalo:											
	sňatků	živě narozených	zemřelých	přirozeného přírůstku (+) resp. úbytku (—)	sňatků	živě narozených	zemřelých	přirozeného přírůstku (+) resp. úbytku (—)	sňatků	živě narozených	zemřelých	přirozeného přírůstku (+) resp. úbytku (—)
1901	8.3	34.0	23.3	+ 10.7	7.9	35.6	24.4	+ 11.2	8.6	41.1	25.1	+ 16.0
1902	8.0	34.4	23.3	+ 11.1	7.7	36.5	23.9	+ 12.6	8.1	41.7	25.2	+ 16.5
1903	7.8	32.4	22.8	+ 9.6	7.4	34.8	22.9	+ 11.9	7.9	40.0	25.2	+ 14.8
1904	7.8	32.3	22.6	+ 9.7	7.5	34.8	23.9	+ 10.9	7.9	39.0	27.2	+ 11.8
1905	7.6	29.9	23.8	+ 6.1	7.5	33.1	24.8	+ 8.3	7.6	37.3	26.2	+ 11.1
1906	8.1	31.3	20.3	+ 11.0	7.7	33.9	22.3	+ 11.6	7.8	37.7	23.3	+ 14.4
1907	7.8	30.2	20.9	+ 9.3	7.6	33.2	22.6	+ 10.6	7.9	36.6	25.2	+ 11.4
1908	7.9	30.2	20.8	+ 9.4	7.5	33.1	22.3	+ 10.8	7.7	36.6	23.5	+ 13.1
1909	7.5	29.6	20.6	+ 9.0	7.3	32.8	22.4	+ 10.4	7.6	36.2	23.2	+ 13.0
1910	7.7	28.5	19.4	+ 9.1	7.4	31.7	20.1	+ 11.6	7.6	34.4	22.4	+ 12.0
1911	7.7	27.5	19.9	+ 7.6	7.5	30.5	21.4	+ 9.1	7.5	33.5	22.8	+ 10.7
1912	7.6	26.3	19.7	+ 6.6	7.1	30.0	20.5	+ 9.5	7.6	32.3	22.2	+ 10.1
1913	7.3	25.8	18.2	+ 7.6	6.5	28.8	19.4	+ 9.4	6.8	31.4	20.9	+ 10.5
1914	6.3	25.0	18.0	+ 7.0	4.5	28.8	18.9	+ 9.9	7.5	28.4	20.3	+ 8.1
1915	4.1	18.3	19.1	— 0.8	2.5	21.3	20.3	+ 1.0	5.1	21.3	22.1	— 0.8
1916	3.5	12.9	18.0	— 5.1	2.6	15.2	18.7	— 3.5	5.6	17.3	19.9	— 2.6
1917	3.9	11.5	8.8	— 7.3	3.1	14.2	18.3	— 4.1	7.4	17.1	19.0	— 1.9
1918	5.6	11.0	23.9	— 12.9	5.3	13.7	22.8	— 9.1	9.3	16.5	24.9	— 8.4
1919	12.2	17.8	17.8	+ 0.0	13.0	21.7	17.9	+ 3.8	13.2	23.6	20.5	+ 3.1
1920	13.6	23.0	17.5	+ 5.6	12.7	26.1	17.7	+ 8.4	13.6	29.1	19.6	+ 9.5
1921	12.6	23.9	15.8	+ 8.1	11.8	27.4	16.4	+ 11.0	12.1	31.5	16.8	+ 14.7
1922	10.7	23.1	15.9	+ 7.2	10.1	25.7	16.7	+ 9.0	9.9	30.1	16.7	+ 13.4
1923	9.9	22.5	13.9	+ 8.6	8.6	25.2	14.0	+ 11.2	8.7	28.5	13.6	+ 14.9
1924	9.5	21.2	14.2	+ 7.0	8.7	23.9	14.1	+ 9.8	9.3	26.5	14.2	+ 12.3
1925	9.7	20.7	14.2	+ 6.5	8.8	23.4	14.2	+ 9.2	8.6	26.4	13.5	+ 11.9

Slovensko				Podkarpatská Rus				Republika			
Na 1000 obyvatelů připadalo:											
sňatků	živě narozených	zemřelých	přirozeného přírůstku (+) resp. úbytku (—)	sňatků	živě narozených	zemřelých	přirozeného přírůstku (+) resp. úbytku (—)	sňatků	živě narozených	zemřelých	přirozeného přírůstku (+), resp. úbytku (—)
8.5	39.1	26.1	+ 13.0	8.4	44.6	27.5	+ 17.1	8.3	36.2	24.4	+ 11.8
8.2	39.5	27.9	+ 11.6	8.3	46.7	30.8	+ 15.9	8.0	36.8	24.9	+ 11.9
7.4	37.4	25.9	+ 11.5	6.9	41.9	29.8	+ 12.1	7.6	34.7	23.9	+ 10.8
8.5	38.1	24.8	+ 13.3	8.6	44.6	27.5	+ 17.1	7.9	34.9	23.8	+ 11.1
7.8	36.4	27.2	+ 9.2	8.0	44.6	28.2	+ 16.4	7.6	32.9	25.0	+ 7.9
8.0	36.0	23.7	+ 12.3	8.2	42.3	26.0	+ 16.3	8.0	33.6	21.8	+ 11.8
9.0	35.9	24.4	11.5	9.6	44.2	27.9	+ 16.3	8.1	32.9	22.5	+ 10.4
8.4	37.7	24.3	+ 13.4	8.5	44.4	26.2	+ 18.2	8.0	33.3	22.2	+ 11.1
8.0	38.0	24.3	+ 13.7	8.2	44.2	25.3	+ 18.9	7.6	33.0	22.1	+ 10.9
7.7	35.3	22.3	+ 13.0	8.4	42.0	25.2	+ 16.8	7.7	31.4	20.5	+ 10.9
8.0	33.4	23.7	+ 9.7	9.2	40.8	25.5	+ 15.3	7.8	30.2	21.4	+ 8.8
7.5	34.0	21.5	+ 12.5	7.8	42.5	24.0	+ 18.5	7.5	29.7	20.5	+ 9.2
8.7	33.1	20.6	+ 12.5	8.7	39.5	23.7	+ 15.8	7.5	28.9	19.3	+ 9.6
6.4	34.1	22.4	+ 11.7	6.4	37.8	24.8	+ 13.0	6.0	28.5	19.6	+ 8.9
2.3	23.7	23.4	+ 0.3	2.6	28.0	29.5	— 1.5	3.4	20.6	20.9	— 0.3
2.8	17.5	19.7	— 2.2	3.6	22.9	21.4	+ 1.5	3.3	15.0	18.7	— 3.7
3.7	16.4	19.6	— 3.2	3.8	19.8	20.4	— 0.6	3.9	13.7	18.9	— 5.2
6.6	14.6	23.6	— 9.0	7.6	18.7	28.8	— 10.1	6.0	12.9	23.8	— 10.9
15.6	31.1	19.6	+ 11.5	20.0	35.2	22.7	+ 12.5	13.5	22.5	18.5	+ 4.0
9.9	32.6	20.5	+ 12.1	11.5	34.3	32.1	+ 2.2	12.5	26.6	19.0	+ 7.6
11.1	38.2	21.3	+ 16.9	10.1	43.7	27.0	+ 16.7	12.0	29.0	17.7	+ 11.3
11.3	36.9	21.1	+ 15.8	8.8	46.8	23.5	+ 23.3	10.6	28.1	17.6	+ 10.5
8.4	36.0	17.6	+ 18.4	8.2	43.6	20.6	+ 23.0	9.3	27.3	15.0	+ 12.3
8.0	33.9	18.3	+ 15.6	8.1	43.9	20.7	+ 23.2	9.0	25.8	15.4	+ 10.5
8.6	32.4	17.7	+ 14.7	9.1	41.6	19.7	+ 21.9	9.2	25.1	15.2	+ 9.9

jivá. Jak známo, zákon tento zrušil dosavadní systém alimentační; dává jednak výchovné na dvě neb více dětí; na 3. až 6. dítě dává ještě přídavek, a to stejný pro každé dítě, avšak jenom na děti narozené do 1. ledna 1926 a jenom do určité výše služného. Vidíme tedy, že vlastně tento zákon, i když poskytuje mnohodětným rodinám určité výhody, nedává žádných reálních popudů ke zvýšení počtu dětí v rodinách zaměstnanců, totiž ve skupině obyvatelstva, která, jak možno předpokládati, zasluhuje podle svých vlastností zvýšeného rozmnožování. Nesmíme k tomu zapominati, že státní a veřejní zaměstnanci s rodinami tvoří zajisté značnou část obyvatelstva.

Avšak ještě významnější část obyvatelstva zůstává odkázána nikoli na plat, nýbrž na mzdu. Ježto stanovení platu s ohledem na početnost rodiny setkává se zde s obtížemi, je nutno mysliti na jiné prostředky, které by byly s to zvýšiti vůli ku plození dětí. Zde nasnadě obrátiti pozornost ku prostředku, který již v jiných formách a právě pro tyto skupiny se osvědčil, totiž k sociálnímu pojištění. V poslední době vypracoval v Německu takový návrh na pojištění rodičství (Elternschaftsversicherung) prof. Grotjahn. Jak zdůrazňuje Grotjahn v úvodu ke svému návrhu, považuje jeho provedení za zákonodárně možné, ježto již sama říšská německá ústava zaručuje mnohodětným určité výhody. A sice § 119 praví: »Mnohodětné rodiny mají nárok na dostatečné zajištění.«

Návrh Grotjahnův předpokládá, že všichni úředníci říšští, zemští a obecní mají býti vyloučeni z pojištění rodičství, ježto ohled na velikost jejich rodin musí se vykonávati již při vyměřování jejich požitků. Za základní rodinu počítá se rodina se třemi dětmi, takže vyplácení příspěvků na děti začíná se teprve od narození čtvrtého dítěte. Příspěvky jsou stejné pro všecky rodiny, nezávisí od výše výdělku otce rodiny (60 Mk měsíčně, pro každé další dítě zvyšuje se obnos o 10 Mk). Náklady rodičského pojištění mají býti hrazeny poplatky svobodných, jakož i manželů bezdětných nebo s málo dětmi. Poplatky mají býti vyměřeny v %% důchodu; svobodní platí celý poplatek, bezdětní manželé ¾, manželé s jedním dítětem ½, se dvěma ¼. Aby byl dán popud ku plození dětí u pojištěnců s příjmem vyšším, předpokládá návrh zvláštní příspěvky na výchovu dětí. Grotjahn podotýká, že z prostředků, které budou sebrány z poplatků na pojištění rodičství, je možno, kromě přímé podpory rodin mnohodětných, organisovati rozsáhlou síť eugenických poraden pro všecky otázky pohlavního a generativního života. Tím by mělo zavedení pojištění rodičství přispěti k zajištění nejenom dostatečné kvantity porodů, nýbrž i k zasáhnutí do děje rozmnožovacího i po stránce kvalitativní. Pojištění rodičství mohlo by případně býti spojeno s pojištěním mateřství.

Někteří, jako na př. jeden z vynikajících současných eugeniků německých Lenz, vytýkají tomuto návrhu, stejně jako celému systému francouzské podpory mnohodětných, že tyto systémy mohou podporovati rozmnožování všech individuí, bez ohledu na jejich biologickou cenu, a že tím nejenom nebude dosaženo eugenických požadavků, nýbrž naopak povede to k »Verpöbelung« obyvatelstva. Podotýkají, že výhody pro mnohodětné musí býti stanoveny tak, aby se týkaly nejenom vrstev sociálně nižších, nýbrž také sociálně výše postavených a dávaly jim popudy k plodnosti percentuelně výše vyměřenými příspěvky. Sem by spadaly také, podle mínění Lenzova, různá opatření, charakteru do jisté míry trestního pro majetné, jako ku př. zrušení práva dědického

rodinám s jedním dítětem a ponechání jen částky dědictví při dvou dětech atd. Tento poslední požadavek jistě zasluhuje pozornosti, a nestojí v žádném odporu k návrhu Grotjahnovu. Co se však týče výtky nebezpečí »Verpöbelung«, tu nemůžeme se dáti jím, i kdyby existovalo, odvrátiti od snahy po pojištění rodičství vůbec, neboť nebezpečí zmenšení porodnosti jistě je tak veliké, že musí se státi jedním z nejpřednějších úkolů, čeliti mu. Návrh Grotjahnův připouští, že i sociálně vyšším vrstvám může býti poskytnuta jistá výhoda přídavkem výchovného; jinak zastává rovnost příspěvků na děti s odůvodněním, že pro vrstvy, které mají dostatečné prostředky k výchově dětí, přes to ale počet dětí omezují, musí býti použito jiných prostředků, nežli je poskytnutí materielního příspěvku, aby byl povzbuzen jejich cit zodpovědnosti vůči národu.

Posuzujeme-li relativní hodnotu různých uvedených prostředků, směřujících k zvýšení porodnosti, musíme uznati, že nejdůležitějšími prostředky jsou regulace platu podle rodinného stavu u lidí s pevným platem a sociální pojištění rodičství pro celé ostatní obyvatelstvo. Důležitým úkolem je postaviti poskytování hospodářských výhod rodičství do služeb populační politiky a eugeniky a tím oslabiti nebo docela v opak zvrátiti dysgenické účinky soukromokapitalistického hospodářství a ideologie při lidském rozmnožování. Všechny jiné prostředky, jako ohled na počet dětí při daňových předlohách a regulaci dědického práva, výhody při poskytování veřejné péče a j. mohou také přispívati, ale nemohou se měřiti svým významem a působností s oběma uvedenými velkými prostředky.

Ku konci dovolil bych si vysloviti některé požadavky. Jsou to: 1. Klesání porodnosti v ČSR., zvláště v západních její částech, vyžaduje, aby kruhy sociálně politicky činné věnovaly pokud možno nejaktivnější pozornost populačnímu problému jak po stránce kvantitativní, tak kvalitativní. 2. Doporučuje se, aby byla zřízena v Sociálním ústavě zvláštní komise, složená z eugeniků a odborníků sociálního pojištění a národního hospodářství, která by měla za úkol přesněji prozkoumati po stránce populační a eugenické současné zákony požitkové, všechny otázky možnosti regulace mzdy s ohledem na počet dětí a také možnost zavedení pojištění rodičství v ČSR., případně aby vypracovala příslušný návrh.

Dr. Vladimír Procházka:

Pracovní soudnictví v Německu, Francii, Anglii a Italii.

Mezinárodní úřad práce vydal nedávno mezi svými publikacemi knihu, která je jistou zvláštností jak mezi jeho publikacemi, tak i mezi mezinárodními příručkami pracovního práva. Je to »Recueil International du Jurisprudence du Travail 1925«, též německy »Internationale Sammlung der Arbeitsrechtsprechung 1925«; vyšlo v Ženevě 1926.